

ЯКИМ БУТИ БУХГАЛТЕРУ В УКРАЇНІ?

Досліджено та співставлено кваліфікаційні вимоги, які висуваються до працівників бухгалтерського обліку в сучасних умовах господарювання, роботодавцями та чинним законодавством України

Постановка проблеми. Передумовою виникнення професії бухгалтера є відокремлення бухгалтерського обліку в самостійний вид діяльності. Будь-яка професія під впливом часу знаходиться в постійному розвитку, облікова – не виняток. В обліковій професії найбільш значні зміни відбулися у змісті роботи, яку виконують бухгалтери.

Кваліфікаційні вимоги до бухгалтерського персоналу передбачені чинним законодавством України, але їх зміст постійно змінювався та доповнювався новими критеріями щодо освіти, досвіду роботи, сертифікації тощо. Крім нормативного регулювання, свої вимоги до рівня професійних знань і вмінь бухгалтера висувають власники (роботодавці) підприємств, які значною мірою відрізняються від вимог, що регламентуються на законодавчому рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Становленню професії бухгалтера приділялась увага такими вченими як М.Т. Білуха, П.С. Безруких, Ф.Ф. Бутинець, М. Вебер, С.Ф. Голов, В.Б. Івашкевич, Г.Г. Кірейцев, В.І. Петрова, Я.В. Соколов, В.В. Сопко та іншими. Проте потребують узгодження вимоги, що висуваються до облікових працівників, з боку керівництва та на законодавчому рівні в Україні.

Мета дослідження полягає у вивченні нормативного регулювання кваліфікаційних вимог, які висуваються до працівників бухгалтерського обліку, та їх співставленні з вимогами власника (роботодавця) в сучасних умовах господарювання.

Викладання основного матеріалу дослідження. Описуючи розвиток професії бухгалтера, можна побудувати наступну послідовність: спочатку це міг бути писар, який володів навиками рахування; реєстратор; рахівник; бухгалтер і головний бухгалтер підприємства. Пізніше до представників облікової професії почали відносити бухгалтерів-ревізорів, економістів з бухгалтерського обліку та аналізу господарської діяльності, аудиторів, спеціалістів з управлінського обліку

[6, с. 169]. Таким чином, професія бухгалтера є засновником більшості економічних спеціальностей.

З появою підприємств недержавної форми власності виникла потреба у фахівцях, готових вести бухгалтерський облік на таких підприємствах. В результаті до когорти фахівців з бухгалтерського обліку, підготовлених ще за радянських часів, приєдналася ще численніша армія бухгалтерів, які навчилися вести облік, вже працюючи. Професія бухгалтера почала набувати популярності.

У той час кваліфікаційні характеристики працівників визначалися відповідно до кваліфікаційних та єдиних кваліфікаційно-тарифних довідників [4]. Основним документом, що регламентував обов'язки, права та відповідальність головних бухгалтерів, було Положення про головних бухгалтерів [9].

З набуттям чинності Положенням про організацію бухгалтерського обліку [10] регулювалися базові питання організації бухгалтерського обліку на підприємстві. При чому рівень професійної підготовки зростаючої кількості фахівців, які обіймали посади бухгалтерів, не контролювався. Тому бухгалтерами ставали ті, перша професія яких не стосувалася бухгалтерського обліку. Отже, в історії незалежної України був період, протягом якого бухгалтером міг стати практично будь-який працівник, який виявив схильність до ведення бухгалтерського обліку і потім підтвердив відповідну кваліфікацію на практиці.

Згодом все більше сфер набували законодавчого регулювання, тому ситуація, за якої не здійснювався контроль професійної кваліфікації бухгалтерів, не могла тривати без кінця. З появою Довідника кваліфікаційних характеристик професій визначено кваліфікаційні категорії для бухгалтерів.

З 2000 року згідно з Програмою реформування бухгалтерського обліку розпочалося реформування системи бухгалтерського обліку з використанням міжнародних стандартів. В основу такого реформування було покладено положення Закону України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” [5], які оперують поняттям “бухгалтер” як загальноприйнятим, проте не роз'яснюють, хто саме може вважатися бухгалтером.

Реформування національної системи бухгалтерського обліку потребувало досить високого рівня підготовки фахівців з бухгалтерського обліку, тому питання, хто в Україні може бути бухгалтером, стало широко дискутуватися (табл. 1).

На підставі даних таблиці, можна дійти висновку: позиція державних органів щодо відповідності бухгалтерів кваліфікаційним характеристикам із часом пом'якшала і зводиться до того, що особа, яка здійснює ведення бухгалтерського обліку на підприємстві, не обов'язково повинна бути за професією бухгалтером.

Протилежну позицію спостерігаємо щодо встановлення вимог до бухгалтерів з боку керівників підприємств. Так, в сучасних умовах господарювання роль бухгалтера на підприємствах постійно зростає, оскільки розширюється перелік його функцій. З облікового працівника, який займається рознесенням даних первинних документів на рахунки бухгалтерського обліку для складання звітності, він поступово перетворюється на "радника" керівника практично за всіма питаннями діяльності підприємства. Жодне управлінське рішення не обходиться без інформації головного бухгалтера щодо його ефективності, можливих економічних і податкових наслідків. Таким чином, роль бухгалтера на сучасному підприємстві не обмежується веденням обліку, а передбачає також надання допомоги керівництву під час розв'язання проблем управлінського характеру.

Крім облікових, бухгалтери можуть займатися ще й загальноекономічними, фінансовими, плановими питаннями та прогнозуванням діяльності підприємства на найближчу й довгострокову перспективу. Це зумовлено наявністю різних спеціалізацій професії бухгалтера (табл. 2).

Таблиця 2. Спеціалізації професії бухгалтера [1, с. 136]

Спеціалізація	Характеристика спеціалізації
Бухгалтер-юрист	Мистецтво бухгалтера юридичної спрямованості полягає у юридично грамотному оформленні діяльності підприємства в бухгалтерському обліку, прорахуванні та виборі найкращого варіанту умов під час укладання договорів, здійснення господарської діяльності
Бухгалтер-друкарка	Виконує рутинну, суто механічну роботу, яка полягає у реєстрації інформаційних даних, контролі за документами
Обліковий аналітик	Робота облікового аналітика полягає у конкретному виборі інформаційних даних, складанні на їх основі рекомендацій і прогнозів, доведення їх до відома управлінців
Бухгалтер-програміст	Спеціалізація виникла у зв'язку з появою і розвитком комп'ютерної техніки та її застосуванням для ведення бухгалтерського обліку
Бухгалтер-методист	Спеціаліст, який формує методику бухгалтерського обліку окремих об'єктів, зокрема в умовах застосування комп'ютерної форми ведення бухгалтерського обліку

Наведений перелік спеціалізацій облікової професії не є вичерпним: виникають нові спеціалізації. Тому вирішальна роль при виборі бухгалтера для підприємства (у тому числі й для оцінки його кваліфікації) належить особам, які

згідно із Законом України “Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні” несуть відповідальність за організацію бухгалтерського обліку: власник (власники) чи уповноважений орган (посадова особа), який здійснює керівництво підприємством відповідно до законодавства та засновницьких документів.

Основними критеріями вибору бухгалтера можуть бути наступні (рис. 1).

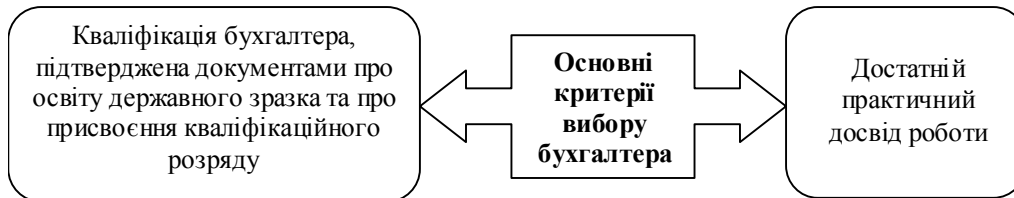

Рис. 1. Основні критерії вибору бухгалтера [11, с. 37]

Щоб випрадати очікування керівництва підприємства, бухгалтер повинен ставити перед собою чотири основні завдання:

- забезпечувати потреби суспільства у повноцінній і достовірній інформації;
- підвищувати свій рівень професіоналізму з тим, щоб клієнти та інші зацікавлені сторони були впевнені, що вони мають справу з висококваліфікованими спеціалістами в своїй сфері;
- завойовувати довіру клієнтів для того, щоб останні були впевнені: етика професійного бухгалтера не дозволить здійснювати негідні вчинки.

Бухгалтер повинен знати свою справу, чітко розуміти, наскільки важлива і відповідальна його робота. Наявність саме цих рис роблять бухгалтера першим помічником керівництва [8, с. 9].

Сьогодні, коли інформаційне забезпечення стало найважливішим фактором успішної господарської діяльності, функції бухгалтера зазнали суттєвих змін. Здатність професії бухгалтера відповідати сучасним вимогам визначає її цінність для суспільства. Сучасний бухгалтер здійснює широку діяльність, яка включає планування, аналіз і контроль прийнятих управлінських рішень. Він повинен задовольняти потреби всіх користувачів бухгалтерської інформації, як зовнішніх, так і внутрішніх.

Професійний бухгалтер має бачити широку глобальну перспективу для розуміння того співтовариства, в якому функціонує бізнес та інші організації [3, с. 26]. Система освіти бухгалтерів в Україні має враховувати наступні складові (рис. 2).

Рис. 2. Система освіти бухгалтера

Отже, суспільство від професійного бухгалтера вимагає знань, досвіду, постійного підвищення кваліфікації, а також професійної етичності. Хоча на даному етапі в Україні етичні норми до облікових працівників в письмовій формі не закріплені законодавчо, проте вони ґрунтуються на традиціях і звичаях вітчизняної практики бухгалтерського обліку. Чесність, об'єктивність та готовність займати тверду позицію є необхідними якостями професійних бухгалтерів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Сучасні умови господарювання висувають високі вимоги до рівня професійних знань і вмінь бухгалтера. Крім вільного володіння навиками роботи на довіреній ділянці роботи, йому необхідно знати основи господарського, трудового та податкового законодавства, положення з бухгалтерського обліку та інші нормативні матеріали, накази та розпорядження керівництва підприємства, порядок документального оформлення і відображення на бухгалтерських рахунках господарських засобів і джерел їх формування, володіти прийомами аналізу фінансово-господарської діяльності, знати порядок здійснення контролю за використанням матеріальних і грошових ресурсів. Крім того, бухгалтер повинен володіти знаннями з основ економіки й організації виробництва, праці та управління, автоматизації обробки економічної інформації, володіти навиками роботи на персональному комп'ютері й знати основи програмування, правила та норми охорони праці, техніки безпеки, виробничої санітарії і протипожежного захисту.

На сучасному етапі відмінності між різновидами облікових професій поступово втрачають своє першочергове значення, професія стає все більше універсальною. Сучасний бухгалтер повинен володіти навиками не тільки облікової роботи, але й достатнім обсягом знань для того, щоб виконувати обов'язки ревізора, фінансового аналітика та аудитора.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Бутинець Ф.Ф., Войналович О.П., Томашевська І.Л.* Організація бухгалтерського обліку: Підручник для студентів спеціальності 7.050106 “Облік і аудит” вищих навчальних закладів. / За редакцією д.е.н., проф., Заслуженого діяча науки і техніки України Ф.Ф. Бутинця. – 4-е вид., доп. і перероб. – Житомир: ПП “Рута”, 2005. – 528 с.
2. Важливість освіти бухгалтерів // Школа професійного бухгалтера. – 2004. – № 9 (33). – С. 2-4
3. *Голов С.Ф.* Концепція професійної освіти бухгалтера в Україні. / Матеріали всеукраїнської конференції “Професійна кваліфікація бухгалтерів: від вищої освіти до професійного визнання”. – Київ, 2004. – С. 24-32
4. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників, затверджений наказом Міністерства праці від 16.02.98 р.
5. Закон України “Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні” від 16.07.99 р. № 996-ХІІ
6. *Ивашкевич В.Б.* Современное представление бухгалтерской профессии./ Развитие бухгалтерского учета и контроля в контексте европейской интеграции: Монография. – Житомир-Краматорск: ЧП “Рута”, 2005. – 588 с.
7. *Найденова М.* Сертификат качества? // Все для бухгалтера в торговле. – 2005. – № 28 (122). – С. 16
8. *Пеганова Л.* Нет предела совершенству // Все для бухгалтера в торговле. – 2005. – № 28 (122). – С. 9
9. Положення про головних бухгалтерів, затверджене постановою Ради Міністрів СРСР від 24.01.80 р. № 59
10. Положення про організацію бухгалтерського обліку та звітності в Україні, затверджене постановою КМУ від 03.04.93 р. № 250
11. *Риндя А.* Хто може бути бухгалтером в Україні // Податки та бухгалтерський облік. – 2004. – № 85 (747). – С. 32-38